

ЈОВАН ДЕЛИЋ

ДУША И ПРИЧА

Мирослав Јосић Вишњић је написао десет романа и седам књига приповиједака – цијелу једну малу библиотеку од седамнаест књига. Статистичари кажу да је Јосић Вишњић објавио и стотину двадесет четири приповјетке, што је импозантан податак без обзира да ли су или нијесу ту убројане приповијетке из нове, награђене књиге *Ђурђевдан и друѓи дајуми*. Мало је српских приповједача који су написали преко сто двадесет приповиједака. То показује да је Мирослав Јосић Вишњић заљубљеник у приповијетку, што није ни скривао. Приповијетка је за њега мала кутија душе. Она омогућава писцу да наративној форми удахне поетско и лирско. У причи се познаје мајстор, без обзира на тријумф и доминацију романа. Отуда и низ лирских метапоетских исказа о причи и души у књизи *Ђурђевдан и друѓи дајуми*. Јосићев приповједач у *Ђурђевдану* жали се, попут Вука Караџића, како је тешко приче писати и – опет попут Вука – истиче да је у причи важна ријеч, готово свака ријеч, као у свакој краткој форми, па је ријечи тешко намјештати:

Сви знају да нема прича у контејнерима, не падају приче као печене шеве са небеса. Није лако писати причу, прочитао сам негде, лакше је и њиву орати, виноград орезати, лакше је и руду копати. Душа прича је у речима.

Прича се опире, отима, показује отпор материјала. „Ђурђевдан” је прича о опирању приче, о тешкоћи и муци писања о нечему до чега је писцу највише стало – о својој крсној слави и најуниверзалнијој слави свијета – о Ђурђевдану. Као да је прича та аждаја коју треба савладати ђурђевданским копљем. Писати о Ђурђевдану

значи писати о „аждаји у срцу света” и о храбрости да се на ту аждају потегне копље и спаси свијет. То јесте велика метафора, али јесте и дјетињство, родна кућа, гости, живи и упокојени, годишњи циклус, велика књижевност која је о Ђурђевдану већ рекла своје; то је цио свој живот са својим свецем, све оно што се свих Ђурђевдана наталожило у души. Зато је природно да Јосићев наратор лапидарно каже: „Родно место прича је душа.” У тој причи мора да се нађе и дедин афоризам док сркуће дудару: „Шести мај – хајдучки рај.”

Како написати причу о нечему што ти преплављује душу и у сваком погледу те превазилази: „Ђурђевдан који говори све језике света, славу свих слава. Има право писац који је написао, сви му знају име: ’И ко се крсти, и ко се клања, сваки милет и свака вера, сви се радују Ђурђевдану.’” Тај цитирани писац је – сви му име знате – Иво Андрић.

Писац мора да напише причу о слави јер му „та реч кљуца у глави” и лупа у срцу, а не може да са њеном пуноћом изађе на крај. Сваки покушај био је пораз и значио је опет повратак на почетак. Како сада меланхонично звучи „најдужа реченица” коју је у једном покушају написао Јосић Вишњић и коју у цјелини цитирам:

Ако икада срце заболи, душа се раздрага и слатка туга обузме главу – то је при успоменама на славу у нашој кући, на минуле дане, на пријатеље који су поумирали и који у нашу кућу неће доћи никад више.

Слава, а Ђурђевдан посебно, као оне Раичковићеве нити, веже „нерођене са мртвима”. Требало је и патње, и зрења, и губитака, – то троје иде заједно – па да се тако нешто у широком емотивном распону осјети – бол у срцу, раздраганост у души и слатка туга у глави. Широка ли је и контрадикторан човјек!

Цитираће Јосић Вишњић онај сјајни диптих Рајка Петрова Нога, чијег имена не може да се тобоже сјети, па ће му упутити своју реплику, правећи тако лирски прелаз према јединственом, ратном, бомбардованом Ђурђевдану:

Памтим и два стиха, сада не могу да се сетим чија:
„На Ђурђевдан туга из Србаља веје
Није све пропало кад пропало све је.”
Мада ми сметају две речи, *Србаља* и *џуџа*, не знам зашто, али
оне су ту због метра и ритма. Пробао сам да их претумбам:
На Ђурђевдан веје џуџа из Србаља
Није све ѝројало док има ѓробаља.

Умије Јосић Вишњић да се поигра, да направи искорак према иронији и пародији, да трагично помјери према апсурдном.

Доживљај ратног Ђурђевдана морамо цитирати у цјелини. Тада се десио космички преокрет. Космички побједоносац, носилац живота и побједник над зимом, смрћу и аждајом, претворен је у мету бомби. Нешто застрашујуће апсурдно и поразно десило се у космосу. Само су два Ђурђевдана била без радости, сви други, осим... „осим оног ратног Ђурђевдана, у црни четвртак са сиренама и бомбама, а струје има па нема, воде има па нема, тресу се зидови и пуцају стакла, недељу дана пре пао је Авалски торањ, небо бруји и бруји, мостови потонули, програма на екрану има па нема, гостију има па нема, залагаји и гутљаји застају у грлу, сви пију само киселу воду. И осим оног у години кад сам изгубио унука који је први Ђурђевдан дочекао у болници, са цевчицама и фластерима... Како о томе да пишем? Речи беже, дрхтураве и трепетне. Одложи копље Георгије! Тамбурај!”

Ипак је писао и написао, пишући о немоћи да напише. И на крају, у лирској поенти, дао једно могућно разрјешење тајне зашто не може да напише причу о Ђурђевдану. Између житија Светог Георгија и сопственог живота указала му се, као епифанија, суштинска подударност:

Никако нисам могао, да дођем до тога зашто нисам могао да причам о Ђурђевдану. А онда ми је синило, упалила се лампа. Кврц. Ђурђевдан није обичан дан, то је датум! Датум старији од рођендана, датум у животу свих мојих предака и потомака. Мој спетљани живот, мада нисам био војник легионар, а светац сигурно нисам, много личи на житије светог и славног великомученика Георгија Победоносца из опустошене Кападокије, онако како је то отац Јустин, рођен и упокојен на Благовести, крштен као Благоје Поповић, испрчао док је тиховао у Ћелијама, у манастиру у који је прогнан онако како нам је у црквеној општини причао господин Иван. И мене су у мрклини, на сваком хошку, чекале разне аждаје, караконцуле и акрепи. И мене су покушавали да вргну, на парчад да ме кидају, у негашен креч гурну, воловском жилом да ме туку, на точку врте, као трску да ме ломе. Увек сам копље живота држао високо, очи широм отворене, стопала као у трњу, а глава бистра, руке ми не дрхте, спреман да у сваком тренутку пробуразим давеже, надобудне и осионе. Па када бих почео да причам о Ђурђевдану, о славама у нашим кућама, морао бих да повратим утробу, морао бих да истресем црева на ћилим, морао бих да прободем срце које лупа а не тек луду главу аждају света у којем још дишем.

„Ђурђевдан” је најљепша српска ненаписана прича о томе зашто прича није могла бити написана; жестока лирска прича о неминовном литерарном неуспјеху и о опирању приче.

Јосић Вишњић ће се, у приповједи „Седамнаести, сваки”, приповједи о баксузном датуму са цитатом у моту: „А Европа стара курва...” присјетити да је „једном од наших брђанских Ћоровића седамнаести април био (...) последњи дан” – Владимиру, који у Мостару има кенотаф, само име на породичном споменику у којем нема његових посмртних остатака.

Елементе аутопортрета налазимо у животном и аутопоетичком ставу писца који „ништа не ради по поруцбини а ни са женом не разговара без хонорара” и који изговара:

Моја прича има душу.

Прича која има душу, има и похвалу сузи људској:

А сузе су лековите, оне су роса људског рода, мелем за сваку рану. Плаче и земља, плаче и небо, плачу и биљке, иначе ништа не би рађало.

Плакао је и Мирослав Јосић Вишњић над срушеним Авалским торњем под бомбама „Милосрдног анђела”. Плакао је још неутјешније, иако без суза, над седамнаестим фебруаром 2008. године, датумом који је прецртао у календару, када је европска магла пала по Косову и Метохији, одакле су се Јосићеви преци покренули под Чарнојевићем. Због тог седамнаестог фебруара црн му је сваки седамнаести. Отуда и наслов приче: „Седамнаести, сваки”, датум који се прескаче: тога дана, 17. 02. 2008. године, „Шиптари су плънули на образ Србије” – зар смо већ заборавили – „а Европа, стара курва”, на Косово спустила црну маглу.

Али највише душе има у завршној причи о багрему – „Багрем са две сенке” – посвећеној „Раки Шиклину, за иверије”, а заправо другу из дјетињства и пријатељу кроз цио живот, Радивоју Стоканову, библиотекару и историчару књижевности, који је 29. јануара прекорачио терасу свога стана и полетио у смрт. Слика снијега доведена је поређењем у везу са багремовим цвијетом, у чијем знаку је пролазило дјетињство:

Снег као багремов цвет. Свет као багрем у свету пахуљица.
Листови који подрхтавају.

Прича почиње првом реченицом из приче „Служба оца Радослава” из прве књиге Мирослава Јосића Вишњића, да би се у причу увео мотив багрема, па се онда паралелно развијала судбина пријатеља и багремова:

Пробудим се тако ноћу и мислим: певају анђели, прочитао сам давно у једном тексту да та реченица у књизи мога славнога комшије који је испред родне куће имао два дуда, али и најмирсније багремово дрво у нашем сокаку, „пада у ред најлепших почетних приповедних акорда у српској литератури”.

Тај багрем је бацао двије сјенке, барем их је тако видио Радивој, а двије сјенке ће и Радивој угледати када буде закорачио преко ограде – удвостручиће се сјенка човјека који је „полетео” у смрт. Радивој ће бити сахрањен у сандуку од багрема. Писац ће нас подсјетити на митско вјеровање да багрем не треба садити близу куће, јер призива громове. И дудове и багремове посјекао је напредак и развој села – долазак асфалта:

Тако је било све док у наш сокак није стигао асфалт, посечена су сва стабла, стари дудови и јабланови шумни, па и багрем испред куће мога комшије. Кад је тај багрем пао у канал био је 29. јануар, мој рођендан, пре петнаестак година, ни на земљи ни на грамама није било снега. Кажу ми да се чуо јецај, цилик испод коре. Круну су окресале комшије, а колар „није моменат” однео је стабло. Али ја и сад понекад сањам то дрво, слушах сове и гугутке, видим га кад прођем сокаком. Гране су му као крила, бели цветови се осмехују, гуњћа лишће. Сањам како седим у крошњи, послушкујем... Певају анђели. Багрем, мој деране, са две сенке.

Мирослав Јосић Вишњић је написао приче о два судбинска дрвета свога дјетињства и свога свијета – о дуду и гробу и о багрему са двије сјенке, о багремовом сандуку, о багремовом јецају, о багрему и гробу.

Мирослав Јосић Вишњић је опјевао и оплакао свој Стапар и Србију; Мостонгу учинио значајном ријеком књижевне хидрографије; одболовао сваку своју причу и остао један од највећих занесењака српске књижевности који се непрестано борио, заједно са својим свецем Георгијем, против аждаје у срцу свијета. И ослањао се на своје писце: на Бору Станковића, Стевана Сремца, Милоша Црњанског, на Јашу Ненадовића, Ива Андрића, Симу Матавуља. А од савременика на Драгослава Михаиловића. А није заборавио ни наше брђанске Ђоровиће.

Ђоровићи узвраћају наградом – дуду, багрему и гробу, а највећма бисерној људској сузи која се блиста и када срце престане да куца.*

---

* Реч на уручењу Награде „Светозар Ђоровић” породици Мирослава Јосића Вишњића за књигу *Ђурђевдан и дружи дајуми*, у Билећи, 18. септембра 2015. године.